

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Скриль Олеся Костянтинівна

УДК 658.15:65.011

**СИНТЕЗ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Науковий керівник – член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
Лисенко Юрій Григорович,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі», директор навчально-наукового
інституту інноваційних технологій управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гросул Вікторія Анатоліївна,
Харківський державний університет харчування та
торгівлі, завідувач кафедри економіки та управління;

кандидат економічних наук, доцент
Мохонько Ганна Анатоліївна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут», доцент кафедри
менеджменту.

Захист відбудеться «29» вересня 2016 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.877.01 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3.

Автореферат розісланий «___» серпня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. Ю. Вергал

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення економічної стійкості підприємств обумовлює вирішення проблеми соціально-економічного розвитку країни. Необхідність забезпечення економічної стійкості підприємств обумовлюють також і об'єктивні вимоги зростаючих обсягів реалізації продукції, ускладнення господарських зв'язків, динамічно мінливі умови зовнішнього середовища. Тому дослідження щодо забезпечення економічної стійкості підприємств є актуальним завданням: на основі її оцінки виробляються основні напрями фінансово-економічної політики підприємств. А від того, наскільки якісно здійснюється управління економічною стійкістю підприємств, залежить ефективність виконання стратегічних і тактичних рішень щодо їх функціонування.

Теоретичні та практичні аспекти розробки підходів до управління підприємствами аналізувалися в дослідженнях Л. М. Бражнікової, В. В. Гончаренка, В. Ф. Іванюти, Н. В. Карпенко, Ю. Г. Лисенка, М. В. Макарової, Н. С. Педченко, В. І. Перебийніса, М. Є. Рогози, О. В. Чернявської, Л. М. Шимановської-Діанич, О. В. Шкурупій, а питання щодо забезпечення економічної стійкості підприємств досліджувалися в працях М. В. Беднягіної, Н. В. Бекетова, І. В. Брянцевої, В. А. Гросул, Д. А. Демідова, О. Н. Зайцева, В. І. Захарченка, Є. В. Корчагіної, В. С. Криворотова, В. А. Либи, Н. Л. Любченко, Г. А. Мохонько, С. Н. Нікешина, А. Б. Олійника, І. Н. Омельченко, В. І. Рощина, М. Н. Рубцевої та інших.

Проте в роботах цих авторів питання безперервної оцінки економічної стійкості підприємства, а також урахування чинників нестабільного зовнішнього середовища розкрито недостатньо. Тому розробка та практичне застосування синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств з урахуванням нестабільності зовнішнього середовища є актуальними, що обумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям досліджень відповідає науковим планам ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Дослідження, проведені у дисертації, є складовою науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства та кафедри економічної кібернетики ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», у яких здобувач брав участь як виконавець, зокрема: «Стратегічні аспекти підвищення ефективності функціонування підприємств регіону» (номер державної реєстрації 0108U001735, 2008–2017 рр.), де запропоновано науково-методичний підхід до формування економічної категорії «економічна стійкість підприємств»; розроблено систему підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств; «Інноваційна модель розвитку підприємств регіону в умовах економічних трансформацій» (номер державної реєстрації 0110U007159, 2011–2020 рр.), де розроблено концепцію синтезу механізмів

управління економічною стійкістю підприємств, механізм прогнозування і контролю економічної стійкості підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичних підходів, механізмів і прикладних рекомендацій щодо управління економічною стійкістю підприємств.

Для досягнення мети в роботі були поставлені та вирішені такі завдання:

- проаналізувати особливості управління економічною стійкістю підприємств в Україні;
- дослідити теоретико-методологічні підходи до управління економічною стійкістю підприємств та уточнити поняття категорії «економічна стійкість підприємств»;
- запропонувати концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств;
- запропонувати механізм безперервної оцінки економічної стійкості підприємств;
- розробити механізм прогнозування економічної стійкості підприємств;
- розробити механізм контролю економічної стійкості підприємств;
- розробити імітаційну модель управління економічною стійкістю підприємств;
- запропонувати структуру системи підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств;
- запропонувати механізм упровадження концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси управління економічною стійкістю підприємств.

Предметом дослідження є синтез механізмів і методи управління економічною стійкістю підприємств.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційної роботи становлять сукупність принципів і методів наукового дослідження, використання яких обумовлене метою і завданнями поставленого дослідження. Отримані наукові результати базуються на використанні: методу аналізу та синтезу – для визначення категорії «економічна стійкість підприємств»; методу класифікації – під час аналізу підходів до управління економічною стійкістю підприємств; аналітичного методу – для виявлення проблем управління економічною стійкістю підприємств; методу порівняльного та структурного аналізу – для аналізу економічних показників діяльності підприємств і формування системи показників діяльності підприємств, що дозволяє оцінювати економічну стійкість підприємств; методу системної динаміки та синтезу – для розробки концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств; методу аналізу ієрархій і методу побудови інтегральних показників – для системи безперервної оцінки економічної стійкості підприємств; методу декомпозиції і теореми Байєса – для розробки механізму контролю економічної стійкості підприємств; теорії систем і алгоритмів – для

розробки системи підтримки ухвалення рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційній роботі здійснено постановку та вирішення нового актуального науково-практичного для економіки України завдання розробки механізмів управління економічною стійкістю підприємств та їх синтезу. Основні результати досліджень дисертації, що визначають суттєву наукову новизну:

уперше:

розроблено концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств, що заснована на методах системної динаміки та дозволяє узгодити й упорядкувати процес управління кожною складовою економічної стійкості підприємств так, щоб досягти ефективної реалізації рішень з управління економічною стійкістю підприємств у цілому;

удосконалено:

механізм безперервної оцінки економічної стійкості підприємств на основі інтегрального показника економічної стійкості, який, на відміну від існуючих, не зводить оцінку економічної стійкості лише до аналізу фінансових показників підприємства, включає оцінювання виробничо-технологічної, ринкової, організаційно-управлінської, кадрової (соціальної) стійкості, що дозволяє визначати стан економічної стійкості підприємства на основі узагальненої, синтетичної оцінки всіх ресурсів підприємства та завчасно виявляти ознаки зниження показників діяльності підприємств;

систему підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств у вигляді інтерактивної автоматизованої системи, яка, на відміну від існуючих, використовує інструментарій інтелектуального аналізу даних під час обчислення інтегральних показників, що забезпечує оперативне прийняття рішень щодо забезпечення економічної стійкості підприємства;

отримали подальший розвиток:

механізм прогнозування економічної стійкості підприємств, який, на відміну від існуючих, визначає межі допустимих відхилень значень кожного з показників його економічної стійкості, межі величини кожного з елементів економічної стійкості підприємства, та рівень інтегрального показника економічної стійкості підприємств з урахуванням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища та дозволяє визначати напрями розвитку підприємств і оцінювати ймовірність їх реалізації залежно від впливу чинників зовнішнього середовища;

механізм контролю економічної стійкості підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає обчислення ймовірності досягнення економічної стійкості, визначає джерла загроз для кожного виду економічної стійкості та відповідні важелі впливу, що дозволяє оперативно визначати дестабілізуючі чинники та впроваджувати коригувальні дії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації положення, висновки та пропозиції дозволяють

підвищувати ефективність управління економічною стійкістю підприємств будь-якої галузі в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Практичне значення мають такі результати дисертаційної роботи: концепція синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств; система підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств; механізм безперервної оцінки економічної стійкості підприємств; механізм прогнозування економічної стійкості підприємств; механізм контролю економічної стійкості підприємств.

Практична реалізація концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств, проведена за допомогою імітаційної моделі та системи підтримки прийняття рішень, дозволила сформулювати рекомендації щодо підвищення економічної стійкості ПАТ «Фітофарм» (довідка № 60/229 від 12.11.2015 р.) та ТОВ «Primus Agency» (довідка № 27/33 від 18.01.2016 р.).

Пропозиції щодо застосування системи безперервної оцінки економічної стійкості підприємств і розробленого механізму безперервної оцінки та прогнозування економічної стійкості підприємств дозволили забезпечити стабільну прибутковість ТОВ «Лорі» (довідка № 107 від 09.02.2016 р.).

Окремі положення і висновки роботи використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Прикладні задачі моделювання економічних процесів», «Системи підтримки прийняття рішень», «Математичні моделі в менеджменті та маркетингу» у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (довідка № 45-15/38 від 14.03.2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися та були схвалені на 6 науково-практичних конференціях, а саме: на III Міжнародній інтернет-конференції «Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки» (м. Донецьк, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми сучасної економіки та шляхи їх вирішення» (м. Тернопіль, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкові економічні механізми сталого розвитку: інноваційне та фінансове забезпечення» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); The Fours International Conference on Economic Sciences (Австрія, Вена, 2014 р.); XXXI Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження» (м. Чернівці, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні концепції управління економічним розвитком країни» (м. Одеса, 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною авторською науковою працею, що базується на дослідженні питань управління економічною стійкістю підприємств. Усі наукові положення і висновки, викладені в дисертації, є результатом одноосібної науково-дослідної роботи дисертанта.

Публікації. Основні положення дослідження опубліковані в 15 наукових працях, у тому числі 7 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у наукових

періодичних виданнях інших держав і 6 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 215 найменувань на 24 сторінках і 7 додатків на 18 сторінках. Обсяг основного тексту становить 175 сторінок, містить 15 таблиць, 50 рисунків, з яких 2 таблиці й 1 ілюстрація повністю займають площу сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, надано інформацію про апробацію та публікації, структуру роботи.

У першому розділі «**Методологічні основи управління економічною стійкістю підприємств**» проаналізовано особливості управління економічною стійкістю підприємств в Україні та підходи до трактування економічної категорії «економічна стійкість підприємств»; запропоновано авторський підхід до визначення категорії «економічна стійкість підприємств»; розроблено концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств.

На основі проведеного статистичного аналізу зроблено висновок про те, що промислові та торговельні підприємства України роблять найбільший внесок в обсяги реалізованої продукції та мають схожі проблеми функціонування. Зазначене вище в умовах ринкової кон'юнктури вимагає створення підходу до знаходження балансу між ефективним управлінням виробництвом продукції та маркетинговою політикою її реалізації. Для більшості підприємств України ситуація ускладнюється ще і тим, що виконуючи функції з реалізації своєї продукції, підприємства не мають можливості оперативно реагувати на вимоги ринку, що негативно впливає на їх економічну стійкість. Проблеми мають бути вирішені, в основному, за допомогою механізмів управління економічною стійкістю підприємств та їх синтезу. Необхідність розробки цих механізмів для підприємств визначається, насамперед, тим, що вони агрегують обидва види діяльності: складного виробництва та ринкової торгівлі, тому стикаються з проблемами як торговельних, так і промислових підприємств.

На основі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення економічної стійкості підприємств, у якому враховано перелік складових елементів і визначена мета забезпечення економічної стійкості підприємств.

Економічну стійкість підприємств необхідно розуміти як сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних складових частин, які за будь-яких параметрів зовнішнього середовища забезпечують підприємствам здатність здійснювати свою діяльність, достатній запас ресурсів (потенціал) і збалансований процес функціонування. Збалансованість досягається шляхом забезпечення оптимального кількісного співвідношення між елементами загальної системи економічної стійкості підприємств. Тому економічна

стійкість підприємств передбачає такий стан, за якого забезпечується максимально узгоджена взаємодія усіх їх елементів. Для більш повного та ретельного аналізу означеної економічної категорії щодо складових елементів, що характеризують економічну стійкість підприємств, та можливості подальшої розробки ефективних механізмів управління економічною стійкістю найбільш обґрунтованим є підхід, що виділяє такі складові елементи економічної стійкості: фінансову, виробничо-технологічну, ринкову (маркетингову), організаційно-управлінську, соціальну (кадрову) стійкість.

Ці елементи економічної стійкості підприємств є взаємопов'язаними та взаємозалежними. Ступінь розвитку кожної підсистеми впливає на стан економічної стійкості підприємств у цілому. Нестійкість розвитку будь-якого окремого з елементів, що наведені вище, призводить до зниження загальної економічної стійкості підприємств у поточному або майбутньому стані.

Отже, запропоновані на основі аналізу існуючих підходів до управління економічною стійкістю складові елементи даної економічної категорії можуть слугувати основою для розробки механізмів управління економічною стійкістю підприємств, оскільки забезпечують управління розвитком підприємств з урахуванням чинників як зовнішньої, так і внутрішньої стійкостей.

Базуючись на критичному аналізі існуючих підходів до трактування поняття економічної стійкості підприємств, було запропоновано таке авторське визначення даної категорії: економічна стійкість підприємств – це такий результат взаємозв'язку фінансової, виробничо-технологічної, маркетингової, організаційно-управлінської та соціальної діяльності підприємств, що дозволяє забезпечувати безперервний процес отримання прибутку незалежно від дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища.

Із наведеного визначення можна зробити такі висновки:

– основне завдання механізмів управління економічною стійкістю підприємств повинно зводитися до забезпечення безперервного процесу отримання прибутку незалежно від міри впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища;

– механізми управління економічною стійкістю підприємств, що відповідають вимогам наявності в них основних функцій управління і безперервного процесу отримання прибутку, потребують розробки;

– комплексний механізм, який включає в себе всі функції управління, заснований на безперервності та взаємозв'язку дій, що забезпечують економічну стійкість підприємств, представляє найбільшу цінність для дослідження економічної стійкості підприємств.

Для управління економічною стійкістю підприємств використовується стандартна послідовність управлінських дій (етапів): оцінка, планування і прогнозування, контроль. Однак, щоб досягти ефективного управління економічною стійкістю підприємств у цілому необхідно реалізувати згадані етапи управління економічною стійкістю підприємств, погодивши їх між собою.

Нині одним із найбільш ефективних підходів, що використовуються для узгодження локальних цілей з глобальними, виступає методологія синтезу, яка дозволяє створити структуру системи управління економічною стійкістю підприємств. Головною метою побудови такої структури є забезпечення безперервного процесу фінансування діяльності підприємств на розширеній основі за рахунок реалізації заздалегідь підготовлених рішень, що враховують чинники нестабільного зовнішнього середовища. Основною відмінністю запропонованого підходу від існуючих є те, що процес управління економічною стійкістю підприємств здійснюється не за етапами управління для кожної підсистеми економічної стійкості підприємств, а для кожного етапу управління підсистем економічної стійкості підприємств.

Для кожного етапу управління економічною стійкістю розроблено відповідний механізм управління. Синтез механізмів управління економічною стійкістю підприємств полягає у формулюванні цілей і принципів для кожного механізму, визначенні зв'язків і описі методу, за рахунок якого забезпечується досягнення поставленої мети. Авторська концепція синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств наведена на рис. 1.

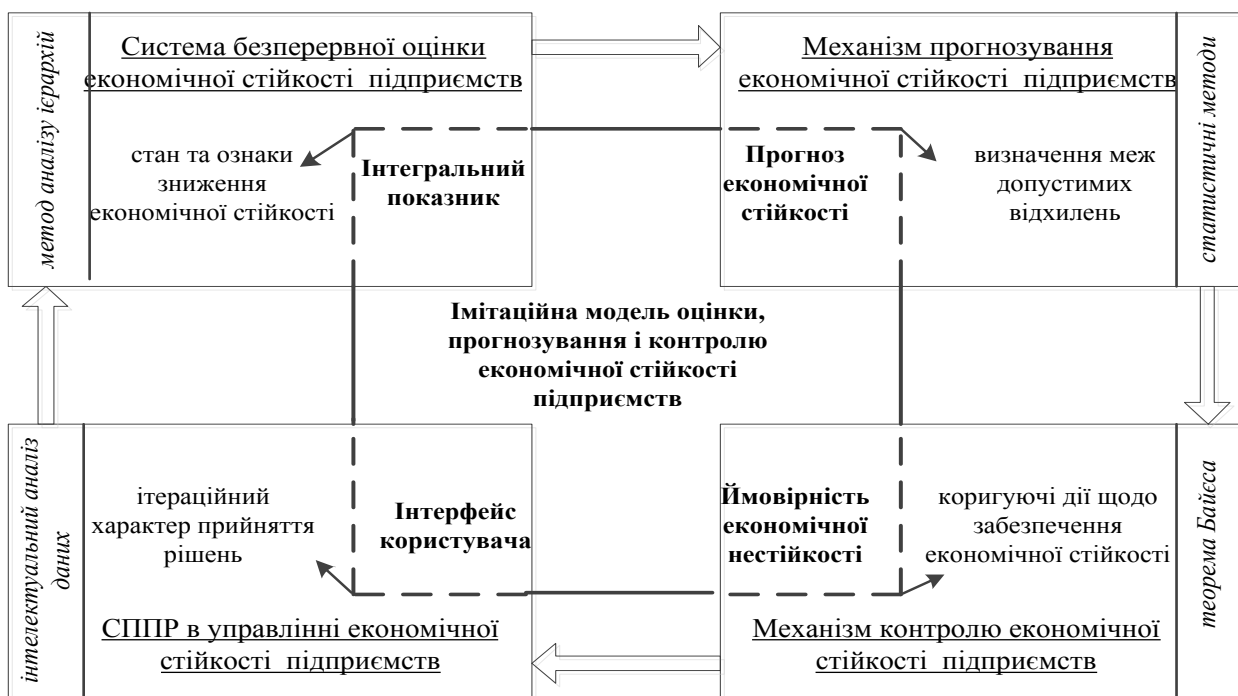

Рис. 1. Концепція синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств

Концепція синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств охоплює таку послідовність етапів: першим етапом є оцінка економічної стійкості підприємств, що реалізована за допомогою методу аналізу ієрархій у рамках імітаційної моделі. Далі на етапі прогнозування методом статистичного аналізу визначаються межі допустимих відхилень показників економічної стійкості. На підставі прогнозних значень на етапі

контролю розраховується ймовірність того, що підприємство опиниться в зоні економічної нестійкості та розробляються відповідні коригуючі дії. Отримані результати використовуються в системі підтримки прийняття рішень.

У другому розділі «**Комплекс механізмів управління економічною стійкістю підприємств**» запропоновано механізм безперервної оцінки економічної стійкості підприємств; розроблено механізм прогнозування економічної стійкості підприємств; отримав подальший розвиток механізм контролю забезпечення економічної стійкості підприємств.

На основі аналізу та систематизації результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень сформовано авторську систему коефіцієнтів, що усебічно характеризує рівень економічної стійкості підприємств. Оцінка значень кожного з представлених показників економічної стійкості вимагає від менеджерів певної кваліфікації у сфері аналізу фінансово-господарської діяльності, витрат часу на проведення даної оцінки.

Отже, щоб забезпечити оперативність у прийнятті й обґрунтуванні управлінських рішень, необхідно стиснути інформацію для керівництва та, отже, звести запропоновані окремі показники в одну загальну оцінку.

Засобом для своєчасного виявлення проблем у діяльності підприємств і розробки відповідних ефективних, економічно обґрунтованих управлінських рішень є інтегральний показник, що комплексно характеризує економічну стійкість підприємств. Компонентами інтегрального показника економічної стійкості підприємств виступатимуть елементи економічної стійкості підприємств i , отже, коефіцієнти, що характеризують їх.

Інтегральний показник економічної стійкості підприємств (I_{ec}) має вигляд:

$$I_{ec} = \sum_{i=1}^n W_i X_i, \quad (1)$$

де X_i – елемент економічної стійкості підприємств, $i = \overline{1, n}$;

W_i – ваговий коефіцієнт i -го елемента економічної стійкості підприємств.

Значення елементів економічної стійкості підприємств варіюються в межах діапазону $[0;1]$.

Оцінювання економічної стійкості підприємств проводиться за допомогою економіко-математичної моделі, графічна інтерпретація якої відображає властивості елементів у вигляді діаграми причинно-наслідкових зв'язків, що представлена на рис. 2.

Отже, запропонована система безперервної оцінки економічної стійкості підприємств дозволяє дати узагальнену, синтетичну оцінку всіх ресурсів підприємств, використання яких призведе до отримання прибутку, та джерел їх утворення, що є основою для забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів підприємств.

основі аналізу доступних внутрішніх і зовнішніх чинників економічної стійкості підприємств.

Практична реалізація цього механізму передбачає розробку діаграми причинно-наслідкових зв'язків і кількісного визначення виду математичної функції методом кореляційно-регресійного аналізу. Результатом реалізації механізму прогнозування економічної стійкості підприємств є визначення меж допустимих відхилень значень кожного з показників його економічної стійкості з урахуванням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств, кожного окремого інтегрального показника економічної стійкості підприємств.

Під час розробки механізму контролю економічної стійкості підприємств для кожного окремого інтегрального показника економічної стійкості було структуровано системи безперервної оцінки економічної стійкості підприємств у вигляді відповідних граф-схем, з яких можна бачити, що мету досягнення економічної стійкості підприємств може бути зведено до декомпозиції кожного показника до неподільного рівня. Далі отримані деревоподібні діаграми використовуються для ілюстрації частотної інтерпретації теореми Байєса, що дозволяє на основі реалізації імітаційної моделі визначити ймовірність того, що підприємство увійде в область економічної нестійкості за умови, що значення одного з окремих інтегральних показників економічної стійкості стане незадовільним. На підставі отриманого результату за допомогою алгоритму забезпечення економічної стійкості підприємств проводяться коригувальні дії.

На основі розроблених стандартів та переліку коригуючих впливів у рамках запропонованого механізму контролю здійснюється забезпечення економічної стійкості підприємств.

У третьому розділі **«Реалізація концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств»** проведено практичну реалізацію запропонованої концепції у ПП PowerSim і розроблено систему підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств.

Практична реалізація концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств, що включає оцінку, прогнозування і контроль, передбачає використання спеціально розробленого інструментарію, наприклад, застосування комп'ютерних програм, що використовуються ПП PowerSim.

Першим етапом розробки імітаційної моделі в ПП PowerSim є оцінка економічної стійкості підприємств, результатом реалізації якої є розрахунок значень усіх окремих показників інтегрального показника економічної стійкості підприємств. Наступний етап – прогнозування економічної стійкості підприємств, що здійснюється на базі розробленої в ПП PowerSim імітаційної моделі оцінки економічної стійкості підприємств. У результаті прогнозування отримуються дві групи прогнозних значень: змінні, що змінюються під впливом чинників зовнішнього середовища незалежно від дій керівництва підприємств; керовані керівництвом підприємств змінні, прогнозні значення яких порівнюються із фактичними, отриманими під час оцінювання. Для

кожної змінної визначаються межі відхилень, вихід за які призведе до економічної нестабільності. Контроль також здійснюється на основі імітаційної моделі оцінки та прогнозування економічної стійкості підприємств, розробленої в ПП PowerSim. Результатом реалізації є визначення показника, що з великою часткою імовірності призведе до економічної нестійкості підприємств у цілому.

Загальні отримані результати практичної реалізації концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у ПП PowerSim є базою для прийняття рішень на основі синтезованої оцінки економічної стійкості підприємств з урахуванням чинників нестабільного зовнішнього середовища та потенційних джерел виникнення нестійкості.

Ефективне використання інформації щодо поточного стану економічної стійкості підприємств, меж нестійкості та потенційних джерел виникнення економічної нестійкості є основою розробки системи підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств (рис. 3).

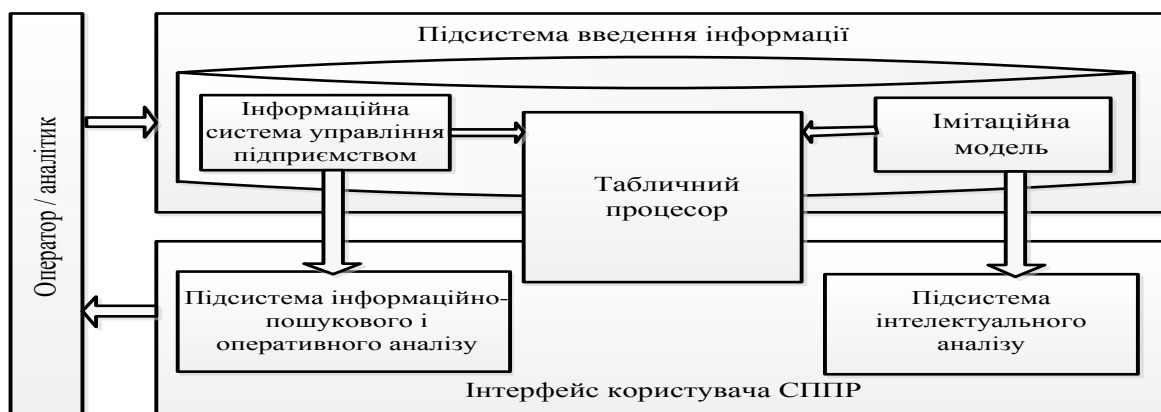

Рис. 3. Структура системи підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств

Структуру системи підтримки прийняття рішень (рис. 3) розроблено так, щоб на основі інформації, що надходить із безлічі різномірних джерел, оперативно приймати рішення щодо забезпечення економічної стійкості підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Користувачі в процесі своїх регулярних посадових обов'язків вводять інформацію про результати економіко-господарської діяльності підприємств, яка в системі підтримки прийняття рішень перетворюється в інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, і подається у вигляді відповідного інтерфейсу користувача. Практичну реалізацію системи підтримки прийняття рішень здійснено в MS Excel, оскільки його використання не тільки забезпечує зв'язок між різними програмними продуктами, але і пропонує зручний для користувача інтерфейс.

Упровадження концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у практику функціонування конкретних підприємств було здійснено на прикладі ПАТ «Фітофарм», ТОВ «Лорі» та ТОВ «Primus

Agency». ПАТ «Фітофарм» має найбільший масштаб виробництва та прибуток від операційної діяльності серед зазначених вище підприємств, саме тому на цьому підприємстві економічний ефект буде найвищим. Виходячи з цього, впровадження розробленої концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств детально буде розглянуто саме на прикладі ПАТ «Фітофарм».

На прикладі ПАТ «Фітофарм» було проведено оцінку інтегрального показника економічної стійкості (рис. 4).

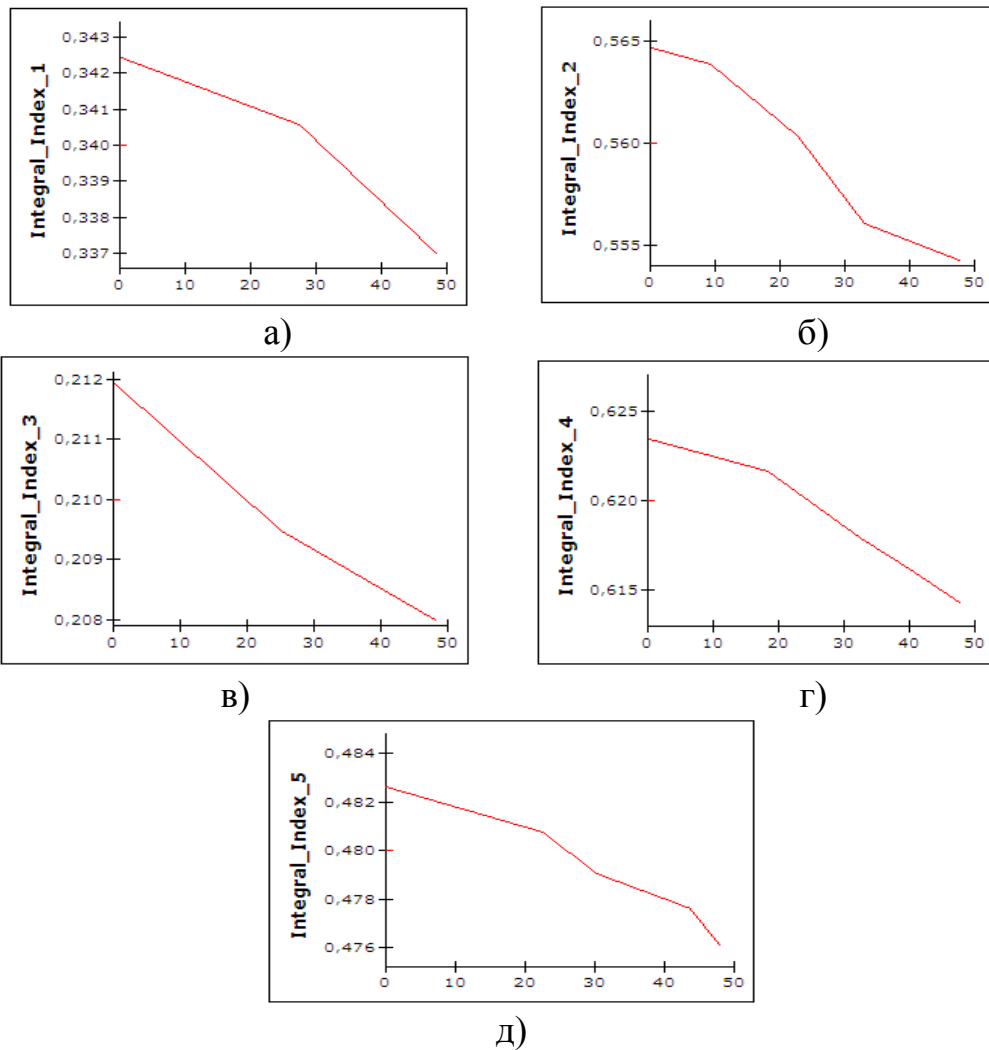

Рис. 4. Значення інтегрального показника: а) виробничо-технологічної; б) фінансової; в) ринкової; г) організаційно-управлінської; д) кадрової стійкості ПАТ «Фітофарм» у результаті реалізації заходів із забезпечення економічної стійкості

Звідси області економічної стійкості ПАТ «Фітофарм» можна представити так (рис. 5):

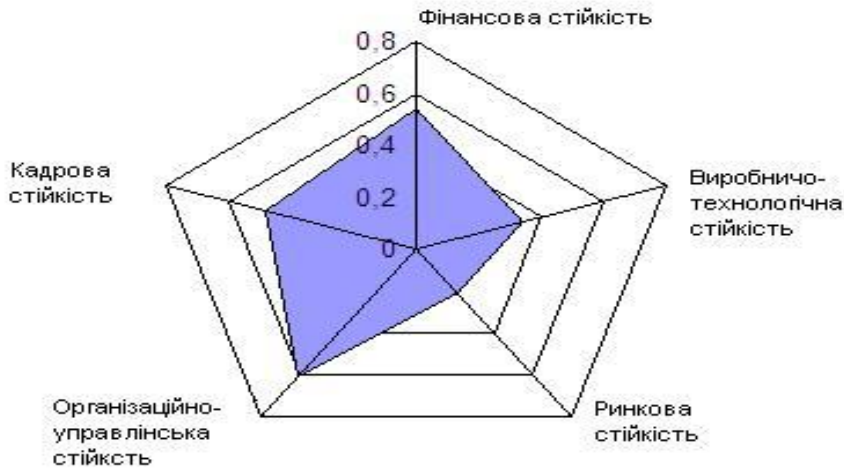

Рис. 5. Области економічної стійкості ПАТ «Фітофарм»

Відповідно до авторського визначення економічної стійкості підприємств головним критерієм є прибуток, тому економічний ефект підприємства від реалізації продукції буде визначатися з точки зору збільшення прибутку. Проаналізовано динаміку прибутку, яка була б за відсутності заходів щодо забезпечення економічної стійкості ПАТ «Фітофарм» (план) і в результаті запропоновано реалізувати заходи щодо забезпечення економічної стійкості (факт), що полягають у зниженні собівартості за рахунок зниження фонду заробітної плати на 12 % і ціни партії анальгетиків і антипіретиків на 3 %. Для ТОВ «Лорі» запропоновано провести скорочення фонду оплати праці за рахунок зниження заробітної плати на 9 % і ціни продукції на 3 %. Джерела економічного ефекту від впровадження результатів дослідження наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Факторний аналіз прибутку підприємств за перше півріччя 2015 р. у результаті реалізації заходів із забезпечення економічної стійкості

Назва підприємства	ПАТ «Фітофарм»		ТОВ «Лорі»	
	план	факт	план	факт
Сума прибутку від реалізації продукції, грн	1 000 000	1 441 805	93 825	139 035
Економічний ефект у вигляді збільшення прибутку, грн	441 805		45 210	
у тому числі за рахунок:				
обсягу реалізації, грн	1 263 751,8		286 309	
ціни, грн	-166 947,0		-31 532	
собівартості, грн	-1 096 363,0		-209 567	

Щодо ТОВ «Primus Agency», то реалізація заходів із забезпечення економічної стійкості полягала в збільшенні заробітної плати на 10 % і скороченні чисельності працівників на 20 %.

Викладені в дисертації розробки пройшли практичне випробування та реалізацію. Отже, практична реалізація концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємства, проведена за допомогою імітаційної моделі та системи підтримки прийняття рішень на прикладі ПАТ «Фітофарм», ТОВ «Лорі» і ТОВ «Primus Agency», дозволила чітко сформулювати рекомендації щодо підвищення економічної стійкості й отримати відповідний економічний ефект у розмірі 441,8 тис. грн; 45 210 грн, 12 626 грн відповідно.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено нове актуальне для економіки України завдання розробки теоретико-методичних підходів, механізмів і прикладних рекомендацій щодо управління економічною стійкістю підприємств. Основні наукові та практичні результати дослідження полягають у такому:

1. На основі проведеного статистичного аналізу зроблено висновок про те, що вагомий внесок в обсяг реалізації вітчизняної продукції роблять промислові та торговельні підприємства. Основними проблемами функціонування цих підприємств є їх залежність від впливу ринкової кон'юнктури та незабезпеченість інструментами захисту від впливу негативних чинників зовнішнього середовища. Для більшості підприємств України ситуація ускладнюється ще і тим, що підприємства не мають можливості оперативно реагувати на вимоги ринку, що негативно впливає на їх економічну стійкість. Проблеми мають бути значною мірою вирішені за допомогою синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств.

2. Проведена систематизація існуючих підходів до процесу управління економічною стійкістю підприємств, виділення основних принципів дозволили запропонувати авторське визначення поняття «економічна стійкість підприємств» та обґрунтувати необхідність реалізації кожного етапу управління економічною стійкістю підприємств, погодивши їх між собою так, щоб досягти оперативної реалізації рішень щодо управління економічною стійкістю підприємств і забезпечення прибутку в довгостроковій перспективі.

3. Для забезпечення безперервного процесу фінансування діяльності підприємств на розширеній основі за рахунок реалізації попередньо підготовлених рішень, що враховують чинники нестабільного зовнішнього середовища, розроблено концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств. Суть даної концепції полягає в тому, що для кожного етапу управління економічною стійкістю підприємств запропоновано відповідний механізм управління, визначено мету та зв'язки, подано методи, за рахунок яких забезпечується досягнення поставлених цілей. Центральним елементом процесу управління економічною стійкістю підприємства є імітаційна модель, заснована на методі системної динаміки.

4. Із метою оцінки стану економічної стійкості підприємств і можливість виявляти ознаки зниження показників діяльності підприємств, що впливають на їх економічну стійкість, запропоновано авторську систему безперервної оцінки

економічної стійкості підприємств, на основі якої методом аналізу ієрархій розраховується інтегральний показник. Результати обчислень є базою для зонування областей економічної стійкості підприємств. Для подальшого розрахунку на практиці інтегрального показника економічної стійкості підприємств було розроблено діаграму причинно-наслідкових зв'язків.

5. Для визначення меж допустимих відхилень значень кожного з показників економічної стійкості підприємств з урахуванням впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища запропоновано механізм прогнозування економічної стійкості підприємств і розроблено його структуру. Ключові зовнішні та внутрішні чинники, що мають найбільший вплив на рівень економічної стійкості підприємств, формалізовано у вигляді відповідної таблиці, де визначено характер їх впливу, що дозволяє враховувати їх та оцінювати під час розробки прогнозних оцінок методом кореляційно-регресійного аналізу.

6. Необхідний рівень прибутковості підприємства та його економічна стійкість забезпечуються за допомогою розроблених стандартів і переліку коригуючих впливів, що реалізуються в рамках механізму контролю економічної стійкості підприємств. Методологія, що використовується для розробки цього механізму, полягає в можливості розрахунку ймовірності того, що підприємство стане економічно нестійким за умови незадовільного значення одного з окремих інтегральних показників економічної стійкості.

7. Для практичної реалізації концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у ПП PowerSim розроблено імітаційну модель оцінки, прогнозування і контролю економічної стійкості підприємств. Результатом реалізації імітаційної моделі є оцінка поточного стану економічної стійкості підприємств, отримана на основі інтегрального показника, прогнозування економічної стійкості з урахуванням чинників нестабільного зовнішнього середовища та визначення меж нестійкості для кожного показника, визначення потенційних джерел виникнення економічної нестабільності. Результати імітаційного моделювання є базою для прийняття рішень щодо забезпечення економічної стійкості підприємств.

8. Для оперативного прийняття рішень щодо забезпечення економічної стійкості підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища запропоновано структуру системи підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств, відмінною рисою якої є забезпечення зв'язку між різними програмними продуктами для обробки інформації, що надходить із безлічі різномірних джерел.

9. Успішне впровадження концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств проведено на прикладі ПАТ «Фітофарм», ТОВ «Лорі» та ТОВ «Primus Agency», що полягало в розробці та впровадженні рекомендацій з утримання прибутку на довольному рівні, що підтверджено отриманням економічного ефекту у розмірі 441,8 тис. грн, 45 210 грн, 12 626 грн відповідно.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Скрыль О. К. Анализ подходов к управлению экономической устойчивостью промышленных предприятий [Электронный ресурс] / О. К. Скрыль // Економіка : реалії часу. – 2013. – № 3 (8). – С. 119–123. – Режим доступу до журн. : <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html>.

2. Скрыль О. К. Особенности трактовки экономической категории «экономическая устойчивость промышленных предприятий» / О. К. Скрыль // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 1 (25). – С. 90–94.

3. Скрыль О. К. Коэффициенты системы непрерывной оценки экономической устойчивости промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 6 (230). – С. 227–232.

4. Скрыль О. К. Система поддержки принятия решений в управлении экономической устойчивостью промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Вісник національного університету «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку. – № 819. – С. 465–471.

5. Скрыль О. К. Механізм прогнозування економічної стійкості підприємства / О. К. Скрыль // «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 1 (71). – С. 139–147.

6. Скрыль О. К. Механізм впровадження концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств в практику функціонування ПАТ «Фітофарм» / О. К. Скрыль // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі». Серія «Економічні науки». – 2015. – № 2 (72). – С. 139–150.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав і виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

7. Skril O. K. Features of management of economic stability of the metallurgical enterprises in Ukraine / O. K. Skril // Nauka i Studia. – 2013. – № 14 (82). – С. 15–20.

8. Скрыль О. К. Концепция синтеза механизмов управления экономической устойчивостью промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Казанская наука. – 2015. – № 7. – С. 43–49.

9. Скрыль О. К. Механизм контроля экономической устойчивости промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Бизнес Информ. – 2015. – № 11. – С. 251–255.¹

¹ Міжнародні наукометричні бази: Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, PIHC, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Research Bible (Японія); Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, OpenAIRE, SUNCAT Union Catalogue, COPAC Union Catalogue, J-Gate, Open Access Library, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, InfoBase Index, WorldCat.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

10.Скрыль О. К. Методология оценки экономической устойчивости промышленного предприятия/ О. К. Скрыль // Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки : матеріали III Міжнародної інтернет-конференції, 30 травня 2013 р. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – С. 302–305.

11.Скрыль О. К. Сущность и принципы процесса непрерывной оценки экономической устойчивости промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Проблеми сучасної економіки та шляхи їх вирішення : зб. тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 17 грудня 2013 р. – Тернопіль, 2013. – С. 29–31.

12.Скрыль О. К. Механизм прогнозирования экономической устойчивости промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Ринкові економічні механізми сталого розвитку: інноваційне та фінансове забезпечення : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, 9–10 травня 2014 р. – Дніпропетровськ : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 58–60.

13.Skryl O. K. Ensuring economic resilience control of the industrial enterprise / O. K. Skryl // The Fours International Conference on Economic Sciences, 20.11.2014. – Austria, Vienna : East West, 2014. – С. 222–224.

14.Скрыль О. К. Концепция синтеза механизмов управления экономической устойчивостью промышленного предприятия / О. К. Скрыль // Сучасні наукові дослідження : матеріали XXXI Міжнародної наук.-практ. конференції, 30–31 грудня 2015 р. – Київ : Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2015. – Т. 3. – С. 30–32.

15.Скрыль О. К. Практическая реализация концепции синтеза механизмов управления экономической устойчивостью промышленных предприятий в ПП PowerSim / О. К. Скрыль // Сучасні концепції управління економічним розвитком країни : зб. тез наук. робіт учасників Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 22–23 січня 2016 р. : у 2-х ч. – Одеса : ЦЕДР, 2016. – Ч. 1. – С. 120–122.

АНОТАЦІЯ

Скрыль О. К. Синтез механізмів управління економічною стійкістю підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 2016.

Дисертацію присвячено актуальним проблемам розробки та практичного застосування інструментів забезпечення безперервної економічної стійкості підприємств з урахуванням нестабільності зовнішнього середовища.

У роботі проаналізовано особливості управління економічною стійкістю підприємств в Україні, уточнено поняття категорії «економічна стійкість підприємств», досліджено теоретико-методологічні підходи до управління

економічною стійкістю підприємств. Запропоновано концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств, механізм безперервної оцінки економічної стійкості підприємств. Розроблено механізм прогнозування економічної стійкості підприємств, механізм контролю економічної стійкості підприємств. Запропоновано структуру системи підтримки прийняття рішень в управлінні економічною стійкістю підприємств, проведено реалізацію розробленої концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у ПП PowerSim, впроваджено концепцію синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у практику функціонування ПАТ «Фітофарм», ТОВ «Primus Agency» та проведено оцінювання її ефективності. Пропозиції щодо застосування механізму безперервної оцінки та прогнозування економічної стійкості підприємств, що дозволяє забезпечити стабільну прибутковість підприємств, були використані у діяльності ТОВ «Лорі».

Ключові слова: економічна стійкість, підприємство, синтез, управління економічною стійкістю, інтегральний показник, механізми управління економічною стійкістю підприємств.

АННОТАЦИЯ

Скрыль О. К. Синтез механизмов управления экономической устойчивостью предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли». – Полтава, 2016.

Диссертация посвящена актуальным проблемам разработки и практического применения инструментов обеспечения непрерывной экономической устойчивости предприятий с учетом нестабильной внешней среды.

В работе проанализированы особенности управления экономической устойчивостью предприятий в Украине, проанализированы подходы к трактовке экономической категории «экономическая устойчивость предприятий» и сформулировано авторское определение категории «экономическая устойчивость предприятий», в котором учитывается перечень составных элементов и четко определена цель обеспечения экономической устойчивости. Исследованы теоретико-методологические подходы к управлению экономической устойчивостью предприятий, на основе чего определены задачи управления экономической устойчивостью предприятий. Разработана концепция синтеза механизмов управления экономической устойчивостью предприятий, обеспечивающая непрерывный процесс финансирования своей деятельности на расширенной основе за счет реализации предварительно подготовленных решений, учитывающих факторы нестабильной внешней среды. От существующих подходов эта концепция отличается тем, что процесс управления осуществляется не по этапам управления для каждой подсистемы экономической устойчивости предприятий,

а для каждого этапа подсистем экономической устойчивости предприятий, то есть для эффективного управления экономической устойчивостью предприятий необходимо согласовать и упорядочить процесс управления каждой составляющей экономической устойчивости таким образом, чтобы достичь оперативной реализации решений по управлению экономической устойчивостью предприятий в целом.

Усовершенствован механизм непрерывной оценки экономической устойчивости предприятий, внедрение которого позволяет определять состояние экономической устойчивости предприятий как на текущую дату, так и производить непрерывную оценку экономической устойчивости предприятий, заблаговременно выявлять признаки снижения показателей деятельности предприятий, разработать и оперативно принять эффективные экономически обоснованные управленческие решения с целью повышения экономической устойчивости предприятий. В отличие от существующих, разработанный механизм непрерывной оценки экономической устойчивости предприятий не сводит оценку лишь к финансовым показателям предприятий, упуская из вида динамику процесса развития предприятий и учет взаимовлияния факторов внешней и внутренней среды, а позволяет дать обобщенную, синтетическую оценку всех ресурсов предприятий, использование которых приведет к получению прибыли и источников ее образования.

Усовершенствована система поддержки принятия решений в управлении экономической устойчивостью предприятий, использование которой позволяет оперативно разрабатывать варианты решений, учитывающих факторы нестабильной внешней среды. Отличительной особенностью разработанной системы поддержки принятия решений в управлении экономической устойчивостью предприятий является обеспечение связи между различными программными продуктами для возможности обработки информации, поступающей из множества разнородных источников. Интерфейс системы поддержки принятия решений разработан в MS Excel как наиболее дешевом, доступном и известном для большинства пользователей программном продукте.

Получил дальнейшее развитие механизм прогнозирования экономической устойчивости предприятий, который базируется на статистических методах исследования, использование которого позволяет обеспечить стабильную прибыльность предприятий за счет определения границ допустимых отклонений значений каждого из показателей его экономической устойчивости с учетом влияния факторов внешней и внутренней среды. В отличие от других механизмов прогнозирования экономической устойчивости предприятий, представленных упрощенным подходом, который не предусматривает новых экономических ситуаций и проблем, и классических подходов теории систем, которые сложно реализуются на практике, разработанный механизм прогнозирования экономической устойчивости предприятий дает возможность

определять направления развития предприятий и оценивать вероятность их реализации в зависимости от воздействия факторов внешней среды.

Усовершенствован механизм контроля экономической устойчивости предприятий, внедрение которого позволяет на основе разработанных стандартов обеспечивать необходимый уровень ликвидности и прибыльности. Методы разработки этого механизма, в отличие от существующих, заключаются в возможности расчета вероятности того, что предприятие станет экономически неустойчивым при условии, что значение одного из частных интегральных показателей экономической устойчивости станет неудовлетворительным.

В работе проведена реализация разработанной концепции синтеза механизмов управления экономической устойчивостью предприятий в ПП PowerSim и осуществлено внедрение концепции синтеза механизмов управления экономической устойчивостью предприятий в практику функционирования ПАО «Фитофарм», ООО «Лори», ООО «Primus Agency» и проведена оценка ее эффективности.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, предприятие, синтез, управление экономической устойчивостью, интегральный показатель, механизмы управления экономической устойчивостью.

SUMMARY

Skril O. K. Synthesis of management mechanisms by economic stability of enterprises. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate of Economics Science in specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by economic types of activity). – Higher Educational Institution of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade», Poltava, 2016.

Dissertation work is devoted to the actual problems of development and practical application of instruments of providing the continuous economic stability of enterprises taking into account an unstable environment.

In the work the category "economic stability" of enterprises was defined and were studied theoretical and methodological approaches to the management of economic stability of enterprises. Conception of synthesis of management mechanisms by economic stability of enterprises, mechanism of continuous estimation of economic stability of enterprises were offered. The mechanism of forecasting economic stability of enterprises, a monitoring mechanism of economic stability of enterprises were worked out. The structure of the system of support of making decision in a management by economic stability of enterprises was offered and realization of the worked out conception of synthesis of management mechanisms is conducted by economic stability of enterprises.

Keywords: economic stability, enterprise, synthesis, management by economic stability, integral indicator, management mechanisms by economic stability.